Region Stockholm

7

Yttrande över betänkandet Att förstå och bli förstådd - ett reformerat regelverk för tolkar i talade språk (SOU 2018:83)

HSN 2019-0668

Hälso- och sjukvårdsnämnden
Hälso- och sjukvårdsförvaltningen
Samverkan och stöd
Joachim Eriksson

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2019-04-25

HSN 2019-0668

Hälso- och
sjukvårdsnämnden

Yttrande över betänkandet Att förstå och bli förstådd - ett reformerat regelverk för tolkar i talade språk (SOU 2018:83)

Ärendebeskrivning
Utbildningsdepartementet har bjudit in Region Stockholm att yttra sig över betänkande Att förstå och bli förstådd - ett reformerat regelverk för tolkar i talade språk (SOU 2018:83).

Beslutsunderlag
Hälso- och sjukvårdsdirektörens tjänsteutlåtande
Sammanfattning av betänkande över Att förstå och bli förstådd - ett reformerat regelverk för tolkar i talade språk (SOU 2018:83).

Förslag till beslut
Hälso- och sjukvårdsnämnden beslutar

att överlämna hälso- och sjukvårdsdirektörens tjänsteutlåtande som nämndens yttrande över remissutredning Att förstå och bli förstådd - ett reformerat regelverk för tolkar i talade språk (SOU 2018:83).

Förvaltningens motivering till förslaget

Bakgrund
Utredningen har gjort en omfattande bred översyn av samhällets behov av och tillgång till tolkar i talande språk samt en översyn av den offentliga sektorns användning av tolkar i talande språk. Utredningen har tagit fram strategiska mål för samhällets försörjning av tolkar med siktet inställt på cirka fem år och omvandlat målen till ett antal förslag.

Tolkning i talande språk är en viktig samhällstjänst som inte sällan är underskattad. Det är fråga om rätts- och patientsäkerhet samt är en viktig

grund för bra integration och demokratisk utveckling. De förslag utredningen har kommit fram till kan på sikt höja tolkens arbete som profession genom krav på auktorisation eller godkänd utbildning för att kunna få statliga tolkuppdrag. Det kan även innebära att tolkyrket värderas högre och professionaliseras inom samhället.

De höjda kraven för statliga tolkuppdrag bör medföra en positiv effekt för övriga användare av tolktjänster inom offentliga sektorn vilket kan innebära att fler tolkar är auktoriserade eller har godkänd utbildning. Genom utbildningskrav för statliga tolkuppdrag höjs också rättssäkerheten genom att kompetensen inom tolkyrket generellt höjs. Utredningen föreslår även att det från 2024 inte ska vara möjligt att arbeta med tolkuppdrag inom staten utan auktorisation eller godkänd utbildning. Samtidigt innebär förslaget en ökad kostnad i tolkarvode som även kommer påverka övriga offentliga sektorn.

En bättre användning och samordning av tolkresurser genom samverkan, utökad distanstolkning (telefon- och skärmtolkning) och utveckling av tolktjänster genom ny teknik bör på längre sikt ge positiva effekter för kvaliteten i levererade tolktjänster samt ett effektivare resursnyttjande av tolkar. Den tillsyn av registrerade och auktoriserade tolkar som Kammarkollegiet har idag skulle utökas och även omfatta tillsyn och registrering av tolkar med godkänd utbildning. Länsstyrelserna får ansvar för registrering och operativ tillsyn av leverantörer av tolkförmedlingstjänster.

Utredningen tar upp att barntolkningen och anhörigtolkning samt förbud mot barntolkning ska förtydligas genom en ny tolklag och regelverk för tillsyn av barntolkning, med utgångspunkt från barnkonventionen. Vid behov av språktolk ska myndigheter använda en professionell tolk.

Förslagen från utredningen kommer vara vägvisande för hela den offentliga sektorn. Utredningen påverkar inte enbart statliga myndigheter utan har en direkt och indirekt påverkan på regioner och kommuner.

Region Stockholm ställer sig i stort sett positiv till utredningens omfattande översyn för att säkra behovet av kvalificerade tolkar i talande språk inom offentliga sektorn. Detta genom att det kommer avspegla sig mot hela offentliga sektorn och i förlängningen en ökad kvalitet i tolkuppdrag samt bör också innebära att tolkyrket status höjs.

Region Stockholms synpunkter redovisas nedan med utgångspunkt från punkterna i utredningens förslag.

- *Staten finansierar färre utbildningsvägar till tolk, men ökar den samlade kapaciteten. Volym och inriktning samordnas i förhållande till statens auktorisation av tolkar, med grundkrav på utbildning och praktik.*

Utredningens förslag innebär att den samlade kapaciteten av tolkutbildning ska öka och att utbildningen styrs till auktorisation, validering och godkännande inom Högskola och Yrkeshögskola. Förslaget innebär att utbildningarna ska utvecklas och anpassas mer mot dagens teknik och den ökade efterfrågan av distanstolkning. Utbildning tas fram av mer generellt slag för att möjliggöra för tolkar med språk där utbildning och auktorisation hittills inte kunnat ordnas.

Region Stockholm anser att utredningens förslag är positivt genom att hela offentliga sektorn får en ökad tillgång till tolkar med hög kompetensnivå samt inom fler språk. Högre kompetens hos tolkarna bör medföra en högre patientsäkerhet. En mer anpassad utbildning mot dagens teknik möjliggör en mer kvalificerad distanstolkning vilket på sikt även bör få en ökad användning av kostnadseffektiv distanstolkning och därmed minska den mer kostnads- och resurskrävande på platstolkningen. Det är av vikt att utbildningsformerna är klara och tydliga samt att utbildningarna finansieras med statliga medel. Utbildningsformerna måste möjliggöra för studenterna att finansiera sin utbildning med hjälp av studiestöd från Centrala Studiestödsnämnden (CSN).

- *Staten för register över auktoriserade och utbildade tolkar. Det utgör bas för framtida tolktjänster inom offentlig sektor.*

Samtliga auktoriserade och godkänt utbildade tolkar får ett gemensamt register via Kammarkollegiets tillsyn. Det bör bidra till en högre kvalitet och rättssäkerhet samt en förenkling för samtliga aktörer som erbjuder och efterfrågar tolktjänster, att auktoriserade och godkända tolkar finns samlade i ett register med en tillsynsmyndighet.

Det är viktigt med låga avgifter för auktorisation och registrering av godkänd utbildning samt vid förnyelse av auktorisation och registrering. Allt för höga avgifter kan få negativa effekter med risk för att tolkar inte förnyar auktorisation eller registrering. Alltför höga avgifter kan medföra en risk för att intresset minskar från andra yrkesgrupper som helt eller delvis kan tänka sig att arbeta som språktolk. Region Stockholm ser positivt

på utredningens förslag om att staten utökar sin tillsyn av tolkar. Förslaget kan på sikt ge effekter på en ökad kvalitet av tolktjänster med en generellt högre kompetens på tolkar.

- *En ny tolklag införs, barntolkning förbjuds och ersätts med professionella tolkar. Regelverk, kvalitetssäkring och tillsyn utvecklas gentemot tolkar och förmedlingsorgan.*

Det är viktigt att en myndighet, region, kommun eller annan aktör som bedömer ett behov av en tolk för att utföra sitt uppdrag anlitar en professionell tolk.

Region Stockholm ställer sig bakom utredningens förslag om att förtydliga förbudet att använda barntolkning med utgångspunkt i Barnkonventionen genom en ny tolklag och regelverk för tillsyn. Det är viktigt att undantag för barntolkning kan medges. Till exempel enklare informationsåtergivning, fara för dödsfall, allvarlig sjukdom eller skada samt om det annars föreligger synnerliga skäl. Vid ett förbud av vuxen anhörigtolkning måste hänsyn tas till att det finns språk som helt saknar professionell tolk eller enbart finns ett fåtal tolkar.

- *Offentlig sektor planerar långsiktigt, samverkar, koordinerar och använder befintliga tolkresurser mer flexibelt och effektivt. En ökande andel av resurserna används för att finansiera kärnverksamheten i tolkningen, dvs. tolktjänster.*

För att i framtiden säkra och använda befintliga tolkresurser på ett effektivt och flexibelt sätt måste en utökad samverkan inom och mellan myndigheter, regioner och kommuner genomföras. Viktigt är att utveckla gemensam flerspråkig terminologi som grund för tolkning och översättning samt en utökad teknikutveckling med anpassade digitala verktyg för att höja kvaliteten och effektivisera användning av tolktjänster. En långsiktig samverkan medför att framtida tolkresurser kommer att användas på ett mer effektivt sätt som gynnar tolkar som användare av tolktjänster i talande språk.

En utökad användning av distanstolkning är viktig för ett effektivt användande av samhällets givna tolkresurser. Tolken får också bättre förutsättning att få fler uppdrag genom minskat resande, vilket kan innebära en ökad möjlighet till försörjning för fler professionella tolkar. Det är viktigt att det möjliggörs enkel och stabil teknik för tolkar och användare av tolktjänster bland annat för att öka distanstolkning. En ökad användning av distanstolkning får positiva effekter på miljön genom att resandet minskar.

- *Kvalitetssäkrade och registrerade tolkar erbjuds uppdrag i staten genom statens beställarsamordning. Myndighetskrav möts av kvalitet i levererade tjänster.*

En statlig beställarsamordning kan få positiva effekter om det går att samla flera myndigheters behov av tolktjänster. Påverkan på övriga offentliga sektorn kan vara att det arbetas fram gemensamma uppföljningsindikatorer och nyckeltal. De kan användas för nationell uppföljning och jämförelse vad det gäller avvikelsehantering och kvalitetsuppföljning av utförda tolktjänster. Det kan på sikt generera en generell kvalitetshöjning av levererade tolktjänster.

Region Stockholm bedömer att kravet från staten att tolkuppdrag enbart ges till auktoriserade eller godkänt utbildade tolkar kan ge positiva effekter för hela offentliga sektorn på grund av att det bör medföra en höjd kvalitet i tolkuppdrag och därmed en högre rätts- och patientsäkerhet. Utredningens inriktning och förslag får ekonomiska konsekvenser genom att regioner och kommuner kommer tvingas följa efter för att marknadsförutsättningarna förändras. Förslaget bör innebära att staten tillsätter medel och att finansieringsprincipen ska tillämpas för att möjliggöra för regioner och kommuner att ta del av en mer kvalitetshöjande tolktjänst. Den inriktning utredningen har, att det inte ska vara möjligt att arbeta med tolkuppdrag inom staten om tolk saknar auktorisation eller godkänd utbildning från och med år 2024, kan rent tidsmässigt vara svår att uppnå.

- *Staten och offentlig sektor bygger vid behov upp egna tolkresurser eller avtalar om garanterade tjänster. Den offentliga kostnadsökningen hålls tillbaka men kvalitet och samhällsnytta ökar.*

Att bygga upp egna tolkresurser inom staten och offentliga sektorn kräver att beställaren av tolktjänster har volym i tolkuppdrag inom flera tolkspråk. Alternativt att det finns en samverkan mellan fler beställare inom staten och eller offentliga sektorn som möjliggör volymer för att skapa lönsamhet. Det måste samtidigt finnas möjlighet upphandla och avtala språktolkar i mindre efterfrågade språk.

Region Stockholm bedömer att samverkan mellan regioner och eller med kommun inom regionen kan vara en möjlig väg att koordinera tolkresurser på ett flexibelt och effektivt sätt. Hur samverkan mellan fler huvudmän ska genomföras bör i så fall utredas bredare.

- *Tolkyrket värderas och professionaliseras, vilket på sikt även leder till mer traditionella partsförhållanden, förbättrad arbetsmiljö, högre sysselsättningsgrad och stabilare situation på arbetsmarknaden för tolkar.*

Genom förslaget om krav på auktorisation eller av staten godkänd utbildning, stärks och värderas tolkens profession mer professionellt. Bättre nyttjande av tolkresurser genom samverkan och en ökad distanstolkning bör medföra en högre sysselsättningsgrad för tolken. Vilket då kan möjliggöra en ökad försörjningsgrad för fler professionella tolkar.

Tillsyn av tolkförmedlingar kan ge positiva effekter för språktolkar genom att en tillsyn bör få bort mer oseriösa aktörer från marknaden, som kan innebära en stabilare plattform för professionella tolkar.

Ekonomiska konsekvenser
Det är utifrån underlaget inte möjligt att säkert bedöma de sammantagna ekonomiska konsekvenserna för Region Stockholm. En mer utbildad tolkkår med högre kompetens innebär en direkt högre ersättning i form av tolktaxa. Samtidigt innebär en högre kompetens och bättre användning av tolkresurser med all sannolikhet en bättre kvalitet vid tolkuppdrag som indirekt och på sikt kan innebära lägre kostnader per tolkuppdrag.

Fördelningsprincipen bör beaktas och tillämpas om staten ställer krav på tolkkompetens i sina tolkuppdrag som direkt får påverkan på övrig offentliga sektorn och därmed Region Stockholm.

Konsekvenser för patientsäkerhet
Genom att statens krav på auktoriserade tolkar eller tolkar med godkänd utbildning vid tolkuppdrag innebär det en generell höjning av kompetens av tolkar i talade språk. En höjd kompetensnivån på tolkar i talande språk bedöms medföra en högre patientsäkerhet inom Region Stockholm.

Konsekvenser för jämlik och jämställd vård
En generell ökad kompetens inom tolkning i talande språk, som är en viktig samhällstjänst, bedöms medföra en högre patientsäkerhet och därmed gagna en mer demokratisk, jämlik och jämställd vård inom Region Stockholm.

Miljökonsekvenser
Utredningens förslag bedöms få oförändrade konsekvenser för miljön på kort sikt. Genom en anpassad utbildning till teknikutveckling inom tolktjänsterna möjliggörs en effektivare distanstolkning vilket på längre sikt kan få positiva miljöeffekter genom minskat resandet då platstolkning minskar.

Administrativa konsekvenser

Förslaget förväntas få oförändrade administrativa konsekvenser.

Björn Eriksson
Hälso- och sjukvårdsdirektör

Anna Ingmanson
Avdelningschef

Beslutet ska skickas till
Utbildningsdepartementet
Godkänd av Björn Eriksson, 2019-04-25

RS 2019-0327

Att förstå och bli förstådd

– ett reformerat regelverk för tolkar i talade språk

Betänkande av Tolkutredningen

Stockholm 2018

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SOU 2018:83

Sammanfattning

Bakgrund

Stat, kommuner och landsting upplever sedan några år ett ökande behov av tolktjänster, en fråga av betydelse inte enbart för offentlig sektors effektivitet och patient- och rättssäkerheten, utan även för samhällets mer övergripande integrationspolitik och utveckling. Behovet av tolktjänster kan variera över tid, men bedöms ändå bli långvarigt betydande till följd av förändrade demografiska förutsättningar. Samhällets behov av tolktjänster har utretts vid ett flertal tillfällen under en lång följd av år. Problembilden har varit likartad från tid till annan och har åter aktualiserats som följd av ökningen av antalet asylsökande under 2015–2016. Det har sammanfattningsvis gällt hur tillgängligheten till tolktjänster av hög kvalitet kan ökas, för att kunna möta förvaltningslagens krav på tolk, när sådan behövs. Dagens tolktjänster fullgörs i samverkan mellan offentlig sektor, privata och offentliga tolkförmedlingar och 5–6 000 tolkar, i regel självständiga uppdragstagare. De samlade kostnaderna för sektorn utgör cirka två miljarder kronor per år. Tolkyrket är krävande, men flertalet tolkar saknar ändå såväl auktorisation som tolkutbildning, eftersom det hittills varit möjligt att ändå arbeta som tolk.

Utredningens förslag i punktform

En rad strategiska mål för samhällets försörjning med tolkar kan formuleras med siktet inställt på halvlång sikt, cirka fem år.

- Staten finansierar färre utbildningsvägar till tolk, men ökar den samlade kapaciteten. Volym och inriktning samordnas i förhållande till statens auktorisation av tolkar, med grundkrav på utbildning och praktik.

- Staten för register över auktoriserade och utbildade tolkar. Det utgör bas för framtida tolktjänster inom offentlig sektor.
- En ny tolklag införs, barntolkning förbjuds och ersätts med professionella tolkar. Regelverk, kvalitetssäkring och tillsyn utvecklas gentemot tolkar och förmedlingsorgan.
- Offentlig sektor planerar långsiktigt, samverkar, koordinerar och använder befintliga tolkresurser mer flexibelt och effektivt. En ökande andel av resurserna används för att finansiera kärnverksamheten i tolkningen, dvs. tolktjänster.
- Kvalitetssäkrade och registrerade tolkar erbjuds uppdrag i staten genom statens beställarsamordning. Myndighetskrav möts av kvalitet i levererade tjänster.
- Staten och offentlig sektor bygger vid behov upp egna tolkresurser eller avtalar om garanterade tjänster. Den offentliga kostnadsökningen hålls tillbaka men kvalitet och samhällsnytta ökar.
- Tolkyrket värderas och professionaliseras, vilket på sikt även leder till mer traditionella partsförhållanden, förbättrad arbetsmiljö, högre sysselsättningsgrad och stabilare situation på arbetsmarknaden för tolkar.

Uppdraget

Tolkutredningens övergripande uppgift har omfattat en bred översyn av samhällets behov av och tillgång till tolkar i talade språk samt den offentliga sektorns användning av sådana tolkar. Målsättningen har varit att finna ett flexibelt, rättssäkert och effektivt system som fungerar även i framtiden. Direktiven har omfattat en rad fokusområden, där olika aspekter och frågeställningar lyfts fram. Det har gällt

- kartläggning av landets tolkresurser inom olika kvalifikationsnivåer och tolkarnas kompetens i relation till olika uppdrag,
- struktur för olika utbildningsformer och utbildningsvägar som kan svara mot de krav samhället ställer,
- analys av auktorisationssystemet och former för kompetensbedömning,

- behovet av tillsyn i anslutning till tolktjänster,
- områden och former för effektiv myndighetssamverkan, samt
- behovet av kunskap och åtgärder då det gäller barn som tolkar.

En rad mer specifika frågeställningar har också lyfts fram. Det gäller utredningsuppgifter som rör definitionsfrågor, felanmälningar i anslutning till uppdrag, behov av uppföljning, utvärdering och statistik samt en rad frågor kopplade till utbildningen av tolkar. Det har visat sig att merparten av landets yrkesverksamma tolkar saknar utbildning och auktorisation. Samtidigt bedrivs tolkutbildning med statlig finansiering inom flera olika utbildningsformer. Under 2019 tillkommer även försöksverksamhet inom yrkeshögskolan. Det väcker frågor om det finns behov av nationella mål för kvalifikationer på olika nivåer inom tolkområdet.

Tolkutredningen har under sitt arbete utbytt erfarenheter med en rad myndigheter och andra aktörer med ansvarsuppgifter eller verksamheter i anslutning till utbildning, auktorisation och tillsyn av tolkar samt tolk- och tolkförmedlingstjänster. Tolkning i talade språk har tidigare utretts vid flera tillfällen. Tolkutredningen noterar att detta i stor utsträckning skett utan närmare kontakt med de tolkar som står för samhällets tolktjänster. Arbetet i utredningen har därför också inriktats mot yrkesverksamma tolkar och deras erfarenheter och förslag till förbättringsåtgärder.

Utbildning och auktorisation till tolk

Det finns i dag ett flertal utbildningsvägar till tolk inom olika utbildningsformer. Det skapar otydlighet för studerande, liksom för beställare och användare av tolktjänster. Samtidigt behöver volymen ökas och utbildningarna utvecklas. Utbildningarna saknar i betydande grad tydlig koppling till det praktiska arbetet, t.ex. till myndighetskrav, teknikutveckling och Kammarkollegiets auktorisationsprocess. Dagens teknikförändringar, t.ex. en ökad efterfrågan på distanstolkning, behöver också mötas i utbildningen.

Tolkutredningen föreslår att motsvarande 1 500 nya utbildningsplatser tillförs under kommande femårsperiod och då främst vid högskolan. Utbildningen håller god kvalitet, kontinuitet och har stabila

former för antagning, undervisning och examination. Utbildningen breddas och förlängs med bland annat handledd praktik med möjlighet att avlägga särskild yrkesexamen som tolk. Utbildningen ska motsvara den kunskap och förmåga som krävs för auktorisation som tolk. I dag sker högskoleutbildning till tolk endast vid Tolk- och översättarinstitutet vid Stockholms universitet, men fler lärosäten behöver utveckla tolkutbildning.

Auktorisation ska även i fortsättningen vara möjlig för tolkar som skaffat sig annan godkänd tolkutbildning eller validerats mot sådan utbildning. För sådana tolkar kommer det att krävas godkänt prov för auktorisation. Proven kommer att utvecklas vid högskolan, men själva auktorisationen utfärdas liksom tidigare av Kammarkollegiet. Från 2024 krävs godkänd utbildning för att kunna auktoriseras.

Även folkbildningens grundläggande tolkutbildning vid folkhögskolor och studieförbund behöver utvecklas. Utbildningarna finns på olika platser i landet och är viktiga för att möta behoven av kapacitet och tillgänglighet under de närmaste åren. Vissa ytterligare resurser föreslås, förutsättningar ges även för kompletterande fort- och vidareutbildning samt utvecklade former av validering för dem som skaffat sig tidigare erfarenheter och kompetens inom området.

Under 2019 startar också en sedan tidigare beslutad försöksverksamhet med tolkutbildning inom yrkeshögskolan. Utbildningen bör utvärderas, så att dess långsiktiga förutsättningar kan avgöras.

Arbetsmarknadsutbildningen till tolk uppvisar inte tillfredsställande resultat och är dessutom kostsam. Den bör enligt Tolkutredningen avvecklas, så att resursutrymmet i stället kan användas för att finansiera utredningens förslag inom andra utbildningsformer och för övriga åtgärder kring tolkning.

Utbildning för alla tolkar oavsett tolkspråk

Utredningen föreslår att stat och offentlig sektor i huvudsak ska nyttja tjänster från tolkar som är auktoriserade eller har registrerats med godkänd utbildning. Det kan även gälla tolkar vars kompetens blivit validerad. Från 2024 ska det inte längre vara möjligt att arbeta som tolk inom staten om man saknar både utbildning och auktorisation, annat än i undantagsfall. Det ställer krav på utbildning av mer generellt slag inom såväl högskola som folkbildning för tolkar med

språk där utbildning och auktorisation hittills inte har kunnat ordnas. Bakgrunden är främst de svårigheter som kan finnas med att skaffa kvalificerade språkbedömare och examinatorer i för landet nya eller mindre frekventa språk.

Denna typ av ny utbildning kan trots svårigheter att ordna språkbedömare, ge värdefulla yrkeskunskaper. Utbildningen kan omfatta praktik, realiakunskaper, teknik, etik och god tolksed samt tillgodose behoven av diskussion och reflektion inför tolkyrket.

Ny tolklag med reglering och tillsyn

Samhällets tolktjänster utgör ett betydelsefullt, nödvändigt men även kostnadsdrivande inslag i en rad offentliga verksamheter. Utveckling av nödvändiga kvalitetskrav och uppföljning av dessa förutsätter i viss utsträckning ökat stöd och styrning genom tillsynsåtgärder. Regleringen avser förutom registrering och tillsyn av tolkförmedlingar, utvidgad tillsyn av auktoriserade och utbildade tolkar.

Dagens förmedlingsverksamhet för tolkar kan inte fullt ut garantera kvalitativa tolktjänster för offentlig sektor och bidrar inte alltid till en väl fungerande arbetsmarknad för kvalificerade tolkar med utbildning eller auktorisation. Myndigheternas avvikelsehantering har också visat sig ha stora brister. Utredningen kan sammantaget konstatera kvalitetsbrister i vissa av de tolktjänster som utförs inom offentlig sektor. Det gäller t.ex. utebliven eller försenad tolk, oskicklighet i yrkesutövandet eller brott mot god tolksed. Sådana avvikelser riskerar den enskildes rätt och innebär kostnader för samhället.

Utredningen föreslår att Kammarkollegiet ges en utvidgad roll i tillsynsarbetet, så att även registrerade tolkar med godkänd utbildning omfattas. Länsstyrelserna, med erfarenhet av närings- och marknadstillsyn, ges ansvar för registrering och operativ tillsyn av tolkförmedlingar. Uppdraget omfattar förmedlingar som godkänns för att förmedla uppdrag åt offentlig sektor.

Registrering, reglering och tillsyn av tolkar och tolkförmedlingar bidrar till att säkra kvalitet, rättssäkerhet och kostnadseffektivitet i tolkning inom offentlig sektor.

Barntolkning förbjuds

Tolkutredningen förtydligar också barnkonventionens barnperspektiv i svensk lag med förbud mot att använda barn för tolktjänster. Det ska bara få ske i undantagsfall, t.ex. om det finns risk för allvarlig skada eller dödsfall. Utredningar i Sverige och våra grannländer tyder på att barntolkning i huvudsak ger negativa effekter och är fortsatt utbredd inom offentliga verksamheter. Utredningen knyter an till de utgångspunkter som lett till reglering av barntolkning i Norge och Danmark och föreslår ett liknande förbud i Sverige.

Även vuxna anhöriga kan vara olämpliga som ersättare för professionell tolk. Frågeställningarna rymmer flera perspektiv, t.ex. enskildas naturliga behov av visst stöd från vänner och nära anhöriga i kontakt med myndigheter och offentliga verksamheter. Bedömer myndighet att det finns behov av tolk, ska professionell tolk anlitas.

Beställarkompetens och barnperspektiv

Den offentliga sektorns kompetens i att beställa och nyttja tolktjänster behöver höjas. Det gäller kompetens och kravställning kring tolkningen som verktyg för att tillgodose en rättssäker eller patientsäker kommunikation. Det är också viktigt att öka kunskapen kring de förutsättningar som tolkar arbetar under och bidra till att tolkens arbetssituation kan utformas på ett för tolken och verksamheten konstruktivt sätt.

Utredningens förslag om information och stödinsatser inom detta område riktas till Kammarkollegiet samt en rad myndigheter och kunskapscentra som ska bistå i arbetet. En särskild fråga som ska beaktas i uppdraget gäller att utveckla kunskapen då det gäller barnperspektiv vid tolkning för barn.

Styrning, samverkan och uppföljning

Bristen på styrning och samverkan kring offentlig sektors nyttjande av tolktjänster utgör en betydande del av problematiken kring tolktjänster. Det gäller upplevd brist på tolkar i vissa språk, ineffektiv användning av tillgängliga tolkar och bristande kvalitet i många de tolktjänster som kan avropas. Från de kvalificerade tolkarna kan å

andra sidan upplevas brister då det gäller möjligheter till uppdrag och sysselsättning. Tolkutredningen lämnar på en rad punkter förslag till hur utvecklingen kan vändas genom att

- staten utvecklar egen beställarsamordning,
- inledande utvecklingsprojekt bedrivs kring statlig tolkportal,
- förutsättningar för en statlig tolkresurs prövas,
- former utvecklas för flerpråkig terminologi och teknikutveckling, samt att
- Kammarkollegiets Råd för tolk- och översättarfrågor kan utvecklas till ett centralt forum för diskussion och stöd inom området.

Utredningen ser också att kommuner och landsting kan bli bättre på att samverka kring sin användning av kvalitativt goda tolkar i talade språk.

För staten innebär hanteringen av ett utvecklat tolkregister och en samlad teknisk portallösning att tillräckliga säkerhetskrav också kan ställas inom staten på hantering av personuppgifter.

Statlig tolkportal

Tolkutredningen föreslår att en enhetlig statlig tolkportal för samordning och beställning av statens tolktjänster utvecklas. Portalen ska underlätta en dynamisk utveckling och anslutning av såväl beställande myndigheter som framtida tolkar och förmedlingsorgan. Portalen bör systemmässigt förvaltas inom staten för god hantering av persondata och sekretesskänsliga uppgifter. Genom en samlad portal kan tillgång till tolkar i olika språk och med olika kompetenser matchas mot myndigheters behov, kompetensmässigt, geografiskt och tidsmässigt. För tolkarna själva kan målet om ökad sysselsättning ges en reell innebörd.

Dagens svårigheter ligger i att olika särlösningar utvecklas parallellt hos olika myndigheter och offentliga huvudmän, liksom hos de tolkförmedlingar som anlitas. Det befäster utvecklingen av skilda ramavtal, huvudleverantörer och olika tekniska lösningar samt innebär

ytterst svårigheter då det gäller flexibilitet och anpassning till en föränderlig tolkmarknad. En samlad lösning skapar förutsättningar för ett ökat offentligt ansvarstagande kring förmedlingsverksamheten.

Anskaffning och förmedling av tolktjänster behöver ske enhetligt och samordnat, vilket försvåras med dagens splittrade avropssystem. En samordning innebär bättre hushållning med de kvalitetsgranskade auktoriserade och utbildade tolkar som förtecknas i Kammarkollegiets register. Utvecklingsresurser till Statens servicecenter föreslås för ett pilotprojekt under en inledande tvåårsperiod. Ytterligare en rad myndigheter behöver bistå i arbetet, främst Arbetsförmedlingen, Kammarkollegiet och Migrationsverket, som hanterar nuvarande ramavtal inom förmedlingsområdet, har egna erfarenheter och i vissa fall tekniskt kunnande. Pilotprojektet ska omfatta relevanta tekniska, juridiska och ekonomiska förutsättningar. Vidare ska de tjänstemässiga krav som kan gälla för att etablera ett hållbart och efterfrågat stöd för statens tolktjänster utvecklas.

Statens tolkportal utvecklas som ett centralt verktyg för planering, förmedling, fakturahantering, statistik, uppföljning, avvikelsehantering och tillsyn av offentliga tolktjänster. I en förlängning bör även inrättandet av en egen tolkresurs med anställda tolkar prövas för att möta statens behov av tolktjänster inom de över tid mest efterfrågade tolkspråken. En statlig tolkresurs ger förutsättningar för att säkra kompetenser och grundbemanning för de samhällsbehov som från tid till annan prioriteras. Tolkyrket ges inom offentlig sektor på detta sätt ökad status och stabilitet, rimliga arbetsvillkor och lönesättning och mer långsiktiga planeringsförutsättningar för såväl den enskilde tolken som för tolkanvändare.

Terminologiskt arbete

Enhetlig terminologi och systematiskt uppbyggda termdatabanker som stöd för bland annat tolkning och översättning utgör en basal nyttighet för offentlig sektor. Staten bör därför ta ett tydligare ansvar för utveckling av termdatabanker på de mest frekventa språken. Begynnande arbete pågår i tillgängliggörandet av öppna digitala språkdata, bland annat med anknytning till verksamhet inom andra länder i EU.

Teknik- och tjänsteutveckling

Utvecklingen av ny teknik kommer att få avgörande betydelse för tolkyrkets framtida utveckling. Teknik har betydelse i en rad avseenden, som berörs i olika delar av utredningen. Det gäller tolkens arbetsredskap, stöd för terminologi och språkhantering och i förlängningen digitala översättningsfunktioner. Digitalt förvaltade terminologidatabaser i olika språk utgör som redan framgått en grundläggande och värdefull resurs för såväl tolkar som översättare.

Tolkutredningen föreslår att Institutet för språk och folkminnen med det därtill knutna Språkrådet uppdras utveckla en modell för samverkan och utveckling av flerspråkig terminologi som grund för tolkning och översättning. Ett antal berörda myndigheter uppdras bistå i arbetet, med syftet att på sikt utveckla en gemensam basterminologi som stöd för tjänster och tekniska applikationer.

Kommuner och landsting

Kommuner och landsting bedöms årligen svara för närmare två tredjedelar eller drygt en miljard kronor av de offentligt finansierade tolktjänsterna i landet. I detta ingår även de förmedlingsavgifter som uppstår genom egen eller anlitad privat förmedling av tolktjänster. Det ligger därför stora samhällsvinster i en ökad samordning och effektivisering inom sektorn. Det gäller även den interna effektivisering som berörda förvaltningar kan uppnå genom ökad beställarkompetens och tydligare riktlinjer för hur och när tolk ska anlitas, nyttjande av internt eget språkstöd och nya tekniska lösningar. Kommuner och landsting bör i ökad utsträckning stimuleras samverka kring försörjning av tolkar i talade språk. Sådan samverkan kan dock endast till ringa del regleras eller stimuleras från staten, förändringsåtgärder måste ta sin utgångspunkt i sektorns egna ambitioner att skapa ökad kvalitet och effektivitet för de skattemedel som används. Betydande erfarenheter finns redan av kommunal samverkan, såväl inom det aktuella upphandlingsområdet som då det gäller tolktaxor, organisatoriska och samordnade aktiviteter.

Kostnader och finansiering

Utredningen föreslår att finansiering av förslagen dels sker med medel från det anslag som används för arbetsmarknadsutbildning till tolk, dels genom den besparing som en mer effektiv användning av tolktjänster kan ge. Nya resurser i storleksordningen 40 miljoner kronor bör styras mot

- Utbildning vid högskola och folkbildning
- Valideringsinsatser
- Tillsyn av tolkar och förmedlingsorgan
- Pilotprojekt kring statens tolkportal med tolkförmedling
- Utvecklat terminologiskt arbete
- Information och utveckling av beställarkompetens

Konsekvenser av utredningens förslag

Utredningens förslag ger upphov till en rad direkta effekter, men kommer i en förlängning även indirekt att skapa förutsättningar för en förbättrad struktur inom området. Ett grundläggande syfte med förslagen är att skapa bättre möjligheter för myndigheterna att få de kvalificerade tolktjänster de behöver. Tolkyrket behöver stärkas och professionaliseras, vilket för tolkarna också innebär tydligare krav på utbildning och auktorisation. Offentlig sektor behöver vårda sin tolkresurs, vilket kan ske på flera sätt. Det innebär bland annat att i uppdragsstyrning och inbördes samverkan skapa arbetsförhållanden och sysselsättningsmöjligheter så att tolkyrket blir attraktivt och långsiktigt. Kvalitet kostar mer än kvantitet, vilket på sikt ändå lönar sig i ökad rättssäkerhet och effektiv användning av de kvalificerade tolkar samhället utbildar och använder.

För vissa aktörer kan utredningens förslag bli mer krävande. Tolkar som inte vill satsa på auktorisation, utbildning eller validering, kommer på sikt att efterfrågas i allt mindre utsträckning. Tolkförmedlingarnas marknad blir också mer begränsad, i vart fall gentemot de statliga myndigheterna. Kvarvarande förmedlingar kan dock komma att tillföra mervärden och öka kvaliteten i sina tjänster och därmed även långsiktigt kunna upprätthålla roller i systemet.